

Från järnålder till Gustav Vasa

I höstas gjorde Västerbottens museum en arkeologisk undersökning i Västlandsdalen. Redan efter 10 minuter hittades ett spänne i mässing med fågeldekor.

Den 7 maj bjöd Sköns norra intresseförening in Ellinor Johansson från Västerbottens museum för att berätta om den arkeologiska undersökning som museet gjorde i Västlandsdalen i höstas. Inför en nästan fullsatt församlingsgård berättade Ellinor Johansson om våra rika förfäder som har bott i området.

Viktig handelsplats på järnåldern

Västlandsdalen var en attraktiv plats att bo på under järnåldern. Här levde den rika aristokratin, stormän som skapat sin förmögenhet genom byteshandel med järn, skinn och päls. Varor som producerades i Mellannorrlands inland. Stormännen i Västland fungerade som en mellanhand i byteshandeln mellan Mellannorrlands inland och Mälardalen. I Västlandsdalen har man hittat högstatusfynd och stora gravhögar. Gravhögarna byggde stormännen för att visa sin makt och status. I Västland finns en av Norrlands största gravhögar. Den syns idag som en liten upphöjning på en åker. Gravhögen är 35 meter i diameter men har troligtvis varit 45 meter i diameter och mycket högre än vad den är idag. Men alla år som jordbruk har bedrivits i området har gjort att gravhögen har jämnats ut.

Foto: Västerbottens museum

En av Norrlands största gravhögar finns i Västlandsdalen. Den har varit 45 meter i diameter och mycket högre än vad den är idag.

Utredning

Med anledning av att trafikverket planerar att bygga en järnväg i området så beslutade länsstyrelsen att en arkeologisk utredning behövde genomföras i området. Vi vet sedan tidigare att det finns intressanta fornlämningar i området och att det har varit en viktig plats under lång tid.

Länsstyrelsen gjorde en upphandling och denna gång föll lotten på Västerbottens museum. Vid en utredning görs en inventering av området för att undersöka om det finns några fornlämningar. Denna gång hade vi dock en ganska god överblick över vad som fanns i området.

- Vi vet att området är intressant eftersom undersökningar och utgrävningar är gjorda sedan tidigare då man hittat mycket spännande saker, berättar Ellinor.

1922 byggdes Ådalsbanan. I samband med järnvägsbyggandet skadades en del av en närliggande gravhög. Arkeologen Gustav Hallström ryckte då in och gjorde en utgrävning av gravhögen. Vid utgrävningen hittades en kittel i brons. Bronskitteln innehöll ben och hade använts som gravurna. I gravhögen hittades även glas, en järnkniv, kamfragment, björnklor med mera.

Foto: Västerbottens museum

Knivar är svåra att datera eftersom de har sett likadana ut i alla tider. För att kunna datera knivar behöver man hitta något mer i närheten som kan ge ledtrådar om hur gammal kniven kan vara.

Var ska vi gräva?

Den arkeologiska undersökningen i höstas genomfördes med hjälp av grävmaskin. Ellinor berättar att när de skulle bestämma var schakten skulle förläggas använde de historiska kartor och information från en geoteknisk undersökning som är gjord i Maland. Med hjälp av detta och tidigare kunskaper

togs ett flertal schakt upp inom tre olika områden. Dessutom fick de dispens att använda metalldetektor, som annars är förbjudet.

- Redan efter 10 minuter hittade vi ett spänne i mässing med fågeldekor. Vi hade aldrig sett ett sådant förut så jag kontaktade Riksantikvarieämbetet och de trodde att spännet kunde vara medeltida, berättar Ellinor.

Foto: Västerbottens museum

Spänne av mässing med fågeldekor hittades redan efter 10 minuter och bara på 20 cm djup. Spännet är förmodligen medeltida.

Spår från vendeltid

Vid den arkeologiska utredningen hittade museets arkeologer ett förgyllt betselhänge och en anläggning från vendeltid (550-800 e.Kr.). Dessutom hittades en anläggning från 1500-talet, Gustav Vasas tid. 1500-talet är en period som faktiskt inte undersökts speciellt mycket i Västernorrland.

- Vid utredningen hittade vi även spåren efter en gammal väg som vi skulle vilja undersöka vidare. Det blir många pusselbitar att lägga ihop men det är när man tittar på helheten som det blir intressant, säger Ellinor.

Ellinor Johansson från Västerbottens museum berättade för en mycket intresserad publik om fornlämningar som hittats i Västlandsdalen.

Kunskap om gravhögarna, boplatserna som ofta låg tätt intill och äldre vägar kan ge en bra bild av hur området har använts genom århundradena. I dagsläget vet vi inte vad de olika anläggningarna har haft för funktion. Därför behövs det en fortsatt utredning av området om en järnvägsdragning ska ske. Nästa steg skulle i så fall vara att göra en arkeologisk förundersökning. Vid en förundersökning tittar man på anläggningarnas omfattning för att avgöra hur stora de är och vilken funktion de kan ha haft. Det sista steget är att göra en slutundersökning. Då gräver man bort anläggningarna.

Foto: Västerbottens museum

Andra intressanta fynd var delar av kritpipor. Det är svårt att veta exakt hur gamla de är eftersom kritpipor har använts mellan 1600-1800-talet.

En stark och gammal lag

Redan på 1600-talet skrevs den första lagen som styrde hur fornlämningar skulle hanteras. Den hette Placat och Påbudh, Om Gamble Monumenter och Antiquiteter. Det var Sveriges första ansats till fornminneslag och är en av de äldsta fornminnesförordningarna i Europa. Sedan den första lagen instiftades har det skett stora förändringar i arkeologernas arbetssätt och idag används både grävmaskin och mätinstrument. Dokumentationen av fornlämningar är en jätteviktig del av arkeologernas arbete.

- Vi har lärt oss att dokumentera bättre på senare tid. Vi ritar, mäter in med GPS och totalstation och fotograferar, säger Ellinor.

Denna utredning finns i en rapport som kommer att ligga i rapportdatabasen på Murbergets hemsida www.murberget.se. Om det blir någon fortsättning på jakten efter fornlämningar beror på Trafikverkets planer på järnvägen.

Text: Marie Israelsson

Sundsvall Logistikpark AB
www.sundsvalllogistikpark.se